

U ljeto 1927. pozornost čitavog svijeta bila je usmjerena na događanja u američkoj saveznoj državi Massachusetts. Nakon sedam godina provedenih u zatvoru zbog optužbi za pljačku i ubojstvo, kao i beskrajnih sudskih peripetija, dvojica talijanskih radnika iz okolice Bostona, anarhisti Nicola Sacco i Bartolomeo Vanzetti, brojali su svoje posljednje dane nadajući se kako će možda ipak biti pomilovani. Prosvjedi na gotovo svim kontinentima odražavali su gromoglasnu podršku ovim imigrantima, koji su još 1908. godine došli u SAD približivši se Luigiju Galleaniju, poznatom insurekcionistu i zagovaratelju „propagande djelom“.

Howard Zinn je ovo suđenje postavio u okvire poslijeratnog naleta patriotizma koji je zahvatio zemlju, donekle uvjetovanog i s obzirom na uspostavljanje komunističke vlasti u Rusiji, pri čemu je djelovanje državnih institucija i represivnog aparata trebalo još snažnije manifestirati kako „određene ideje, određeni oblici otpora, ne mogu biti tolerirani“. Drugim riječima, na optuženičkoj su se klupi prije svega našli došljački subverzivni elementi čijoj je egzekuciji, u slučaju Sacco i Vanzettija 23. kolovoza 1927. godine, prethodilo donošenje nekoliko antiimigracijskih zakonskih regulativa.

Naime, nakon što je u rujnu 1901. Leon Czolgosz, anarhist i nekadašnji radnik u čeličani, ubio američkog predsjednika Williama McKinleyja, dvije godine poslije, 1903. godine, administracija Theodorea Roosevelta zabranila je ulazak u Sjedinjene Američke Države anarhistima, ali i

prosjacima, epileptičarima, svodnicima, svima koji su imali dva ili više „napada ludila“ i sl. Antiimigracijska politika proširena je 1917. i na alkoholičare, nepismene, ljude sa zaraznim bolestima, poligamiste, i mnoge druge. Na tom tragu, krajem 1919. i početkom 1920. godine državni tužitelj Alexander Mitchell Palmer, raspirujući histeriju tzv. *crvenog straha* [1], proveo je niz racija koje su polučile nekoliko tisuća uhićenja u tridesetak gradova diljem zemlje s ciljem deportacija političkih radikala. Na udaru su se u mnogim slučajevima nalazili Talijani, poznati po gorljivom propagiranju anarhističkih ideja. Uzgred rečeno, zanimljivo je kako je tijekom 1890-ih godina talijanska emigracija izdala više anarhističkih časopisa, pamfleta i drugih dokumenata nego gotovo sve ostale nacionalne grupacije zajedno. Sve u svemu, iz suvremene perspektive čini se da su opisani progoni i hapšenja poslužili kao svojevrsna uvertira u jedno od najpoznatijih suđenja 20. stoljeća. Kao i u drugim zemljama, i hrvatska je štampa tada pomno pratila razvoj situacije u slučaju Sacca i Vanzettija, bilo da je riječ o građanskim listovima ili onim socijalističkim.

Odras slučaja u domaćoj štampi

Ovaj sudski proces poslužio je radničkim listovima kako bi se dodatno prikazala brutalnost tadašnjeg kapitalističkog društva, ali samim tim i nužnost borbe protiv istog. Naime, kako je prethodno navedeno, u atmosferi *crvenog straha* došlo je do masovnih progona radnika.

Sukladno time, osječki list
seljaka

Riječ radnika i

redovito

je prenosio vijesti o protjerivanjima radnika. Na tom je tragu i vijest iz srpnja 1927. godine, kada je samo u jednom tjednu u Milanu uhićeno dvije tisuće ljudi, dok su se slične stvari odvijale i u Francuskoj i ostalim državama, u kojima je represivni aparat bio u službi suzbijanja radikalnih ideja među radništvom. Ovakva politika nije zaobišla niti Sjedinjene Američke Države, u kojima je također došlo do niza uhićenja i deportacija stranih radnika. Između ostalog, navedene su novine u ovom razdoblju objavile i vijest o protjerivanju stanovitog dvadesetogodišnjeg Talijana Tiossonea, koji je vraćen u Italiju unatoč njegovoj molbi, koju je uputio Iseljeničkom uredu u Bostonu, a u kojoj je ukazao na opasnost kojoj će biti izvrnut ukoliko se vrati u Italiju, zbog oponiranja fašističkoj politici. Po povratku, osuđen je na dvanaest godina tamnice zbog nanošenja štete Italiji u inozemstvu. Ovakve i slične vijesti, s jedne strane, poslužile su radničkim glasilima kako bi se diskreditirali kapitalizam, a s druge strane kako bi se potaknulo ujedinjeno djelovanje internacionalnog proletarijata.

Sukladno tomu, vijesti o procesu Saccu i Vanzettiju uglavnom su dolazile putem ovakve štampe, koja je njihovu sudbinu postavljala u širi kontekst radničke borbe protiv *razbojničkog kapitalizma*.

Međunarodni, a samim time i ovdašnji, proleterski listovi, proglasili su ih mučenicima, predstavljajući ih kao „dva svijetla simbola nesalomljive revolucionarne energije“. Njihovo djelovanje interpretirano je kao put „nepomirljive klasne borbe, do uništenja kapitalizma, do

pobjede svjetskog proletarijata, do oslobođenja čovječanstva i stvaranja novog, socijalističkog društvenog poretka“. Na taj su način Sacco i Vanzetti postali, kako to James Joll navodi, *cause célèbre* cijelom jednom idućem naraštaju.

Na tragu toga, kreiran je narativ unutar kojega je pogubljenje ove dvojice anarhista predstavljeno kao najveći zločin 20. stoljeća, dok je pak njihov jedini *istinski zločin* bio „borba protiv razbojničkog kapitalizma“ te put kojem treba ići svaki borac za radničko pravo. Nakon izvršenja smrtne kazne,

Riječ radnika i seljaka

objavila je članak pod nazivom „Slava Saku i Vancetiu!“, unutar kojega je istaknuta divovska borba koja je vođena „između svjetskog proletarijata i američke krvožedne buržoazije za oslobođenje dvaju revolucionarnih boraca“, a koja je završena pobjedom „neokrunjenih kraljeva dolarske demokratije“. Članak završava na sljedeći način: „Imena Saka i Vancetia bit će borbene parole radnih masa protiv kapitalizma, poklič plamene osvete ugnjetenih radnika i seljaka protiv imperijalističkih razbojnika“.

U tom je kontekstu štampa prozivala *američki krvožedni kapitalizam* kao glavnog krivca za njihovu sudbinu, gradeći u isti tren mrežu internacionale solidarnosti pod *credom*

„Dva oka za jedno oko, dva zuba za jedan zub“.

U naizgled šturom izvjestiteljskom tonu, čitatelji splitskog građanskog lista *Novo doba*, 11. kolovoza 1927. obaviješteni su kako je situacija u SAD-u iznimno napeta, te da „na hiljade policajaca čuva državne i javne zgrade“. Šest dana kasnije, iste su novine donijele vijest kako je nakon 30-dnevnog štrajka glađu, uz prijetnje upravitelja zatvora „da će ga hraniti na umjetan način“, Sacco popio „litru teleće juhe“. U isto vrijeme, oko sedam tisuća ljudi marširalo je Bostonom, pri čemu je došlo i do okršaja s policijom. Već sljedećeg dana, krčke novine *Pučki prijatelj*

iznijele su stajalište kako su Sacco i Vanzetti „osuđeni samo zato što su anarhističko-komunističkog mišljenja“, dodajući da su više od sedam godina proveli u zatvoru „neprestano viseći između života i smrti“. U istom je broju objavljena informacija kako su se roditelji Sacca i Vanzettija obratili papi Piju XI. i Benitu Mussoliniju, sa svrhom lobiranja „kod američke vlade za pomilovanje“. Talijanski diktator, koji je i sam u mladosti zastupao socijalistička uvjerenja, te čiji je otac Alessandro svojevremeno bio blizak Bakunjinovim anarhističkim krugovima u Italiji 1870-ih, s velikim je zanimanjem promatrao razvoj sudske sage s druge strane Atlantika. Iako je još u listopadu 1921. izjavio kako bi talijanska vlada morala stati u obranu Sacca i Vanzettija, prvenstveno jer „pripadaju talijanskoj rasi i naciji“, povjesničar Philip V. Cannistaro zaključio je kako je Mussolini možda zadržao „pervertiranu nostalgiju za mladenačkim anarhističkim impulsima“. Isti broj

Pučkog prijatelja

navodi da „američka vlada ne zna, što bi učinila, jer ako ih pomiluje, izgledat će, kao da je popustila pod pritiskom demonstracija i atentata pa bi time izgubila na ugledu“. List je artikulirao stajalište kako bi bilo najbolje da optuženici budu pomilovani „jer dugim odgađanjem je sam sud utvrdio sumnju, da njihova krivnja nije dovoljno dokazana“.

Prilično podrobno izvještavanje nastavljeno je i kroz nadolazeće dane. Nakon što je 20. kolovoza *Novo doba* objavilo vijest da su Sacco i Vanzetti „sprovedeni u dom smrti“, dva dana poslije objavljen je članak s opisom njihovog psihičkog stanja u trenutku kada su saznali da je odbačen zahtjev za revizijom sudskog procesa. „Vanzetti je dobio nastup ludila, stao da udara glavu o zid i da viče: *Dovedite mi čovjeka! Dovedite mi milione ljudi!* On se još nalazi u duševno poremećenom stanju. Sacco je primio vijest veoma pribran i kazao da ništa drugo nije ni očekivao.“ U srijedu, 24. kolovoza, u

Novom dobu

bilo je moguće pročitati reportažu naslovljenu „Potankosti teškoga čina“. S jedne strane, opisane su okolnosti u državnom zatvoru Charlestown, kao i zbivanja oko zatvorske zgrade. „Samu tamnicu je zaposjelo 500 redara koji su bili oboružani strojnim puškama i bombama. Izvan ovoga lanca čekale su tisuće na kraj smaknuća. Tu je bilo na tisuće automobila. Od vremena do vremena redarstvo je potiskivalo mase, osobito kad su se počele širiti alarmantne glasine o pripremanom jurišu na kaznionu.“ Članak donosi kako je Sacco u međuvremenu pri sjedanju u električni stolac uzviknuo „Živjela anarhija!“. „Mase su se počele lagano razilaziti tek kad je izvršenje kazne bilo dovršeno. U cijelom gradu vladala je duboka tišina. Prolaznici su skidali šešire i šuteći iskazivali počast pogubljenima.“ Vijesti nisu prestale stizati pa je 25. kolovoza

Pučki prijatelj

konstatirao da je „usmrćenje Sacca i Vanzettija napravilo posvuda veoma težak dojam“.

Širenjem ogorčenja poslije spomenutog smaknuća, izbili su neredi koji su se onovremenim promatračima isprva činili kao uvod u novu revolucionarnu epizodu. Tako, *Riječ radnika i seljaka*, u broju od 29. kolovoza 1927. godine, navodi kako su organizirane masovne demonstracije nakon njihovog pogubljenja. Novine su izvještavale o okupljanju deset tisuća ljudi u Londonu, koji su marširali prema američkom veleposlanstvu, kada ih je policija napala, uslijed čega je nekoliko radnika ozlijeđeno. U Pragu i Bruxellesu su također organizirali skupovi potpore, kao i u Južnoj Americi, gdje su protestni štrajkovi bili posebno veliki, pa je čak vojska čuvala američka veleposlanstva i konzulate. Najveći protest dogodio se upravo u SAD-u, tj. Chicagu, gdje je policija rastjerala okupljene radnike i uhitila veliki broj demonstranata.

Pučki prijatelj

u izdanju od 1. rujna o zbivanjima u Francuskoj piše: „Kao za građanskog rata 1871. godine. Nepregledna mnoštva ljudi – oko 150 tisuća – provalila su iz radničkih dijelova grada na široke pariške ulice. (...) Prema izjavama predstavnika vlasti je bila ova uzbuna najteži slučaj poremećenja javnog poretka u Parizu nakon grozota komune i građanskog rata godine 1871.“

Dakako, opće je poznato kako su svi nezadovoljni glasovi ubrzo utišani.

Zaključak

Tijekom idućih godina, Nicola Sacco i Bartolomeo Vanzetti postali su simboli borbe za radničke prava, ali i nepravednog državnog odnosa prema imigrantima i progresivnim idejama. U okviru kulture sjećanja nastao je cijeli korpus radova koji tematiziraju njihov život i borbu, a koji pak uvelike redefiniiraju dominantu tezu o američkim zlatnim 1920-im godinama koje je obilježio jazz i charleston te ekonomski uzlet. Sukladno tomu, njihova priča ovjekovječena je u raznim medijima od filma, glazbe do stripa. Tako su, između ostalih, Christy Moore, Stephane Pompougnac te Ennio Moricone kreirali svojevrzni lirski narativ. U ovom je kontekstu potrebno istaknuti Woodyja Guthriea, koji je napisao seriju balada o Saccu i Vanzettiju, od kojih nažalost većina nije sačuvana. Među rijetkim sačuvanim pjesmama je *Two Good Man*, u kojoj Guthrie naglašava talijansko podrijetlo te njihovu borbu za radnička prava zbog koje su pogubljeni. Guthrie, između ostalog pjeva:

*Vanzetti docked here in 1908; He slept along the dirty streets;
He told the workers "Organize"; And on the electric chair he dies.*

Jedna od najpoznatijih pjesama svakako je i *Here's to You, Nicola and Bart*, američke kantautorice Joan Baez. Talijanski redatelj Guiliano Montaldo 1971. godine snimio je film pod nazivom *Sacco e Vanzetti*, dok je 2006. godine objavljen istoimeni dokumentarac redatelja Petera Millera, što je dodatno doprinijelo očuvanju sjećanja na ovu dvojicu anarhista, ali i na određeni način aktualiziralo pitanja vezana uz politiku prema imigrantima kao i samim subverzivnim idejama. U tom je kontekstu posebno značajna američka spisateljica Katherine Anne Porter, koja je u noveli *The Never-Ending Wrong* kritizirala tadašnje američko društvo i njegov odnos prema radničkoj klasi, a koja je, prisjećajući se 23. kolovoza 1927. godine napisala kako se život u tom trenutku činio jako grub, a ljudi prljavi i sramotni.

Iako su još 1977. godine abolirani od svake krivnje, uz konstataciju da im nije pruženo pošteno suđenje, problemi s kojima su se i sami suočavali prisutni su i u suvremenom društvu, od odnosa prema migrantima do marginalizacije radničkih pitanja te njihovog rješavanja na tragu

socijalističke misli.

[i] Potrebno je naglasiti kako postoji dominantna teza o dvama razdobljima „crvenog straha“ (*Red Scare*)

. Prvi se odnosi na razdoblje između 1914. i 1945, a drugo na razdoblje nakon 1945. godine.

Zajednička značajka u oba razdoblja bila je tzv. hajka na ljevičare (

Red – Baiting)

, a odnosila se na praksu otkrivanja pokušaja infiltriranja komunističke ideje u američko društvo (op.a).

Napisali: Luka Pejić i Ana Rajković

Preuzeto sa: [Novi Plamen](#) , online časopis